

עיקרה של ארדיכלות אינה אלא כעין הומאניזאציה של החלל.

האדם הקדמוני היה הופך וחוזר והופך את החלל האכזר והאיום ונותן בו רוח ידידות על-ידי בניינים, שבנה בו לעצמו ולאלים שלו: בתים, קוביות מוצקות ונועזות; לא חיקה את המערות שמצא סביבו, אלא בדה והעמיד קוביות שלא ראה כדוגמתן. יצירי רוח האדם היו, בנייניו היו, ומי שנותן את דעתו על בנייה קדמונית, יראה שאין פקתת־טיט אחת דומה לחברתה.

במרוצת הזמן מקים האדם בתוך מקדשיו פסלים במקום המצבות הגולמיות. שעמדו שם ברא־שונה, הוא מקים אנדרטות ליד קברות מלכיו, ואף יצייר פרסקאות על גבי הקירות של בתי־מגוריו. מכל האמנויות הפלאסטיות הארדיכלות היא אב וראשון; היא המכשרת את ביאת חברותיה לעולם ובצילה הן חיות. הן מקבלות את מרותה, עד שבשעת ירידתה של התרבות גולות הן לבתי־הנכות ושם הן יושבות ישיבה מפוארת ובדולה־מן־השורש כאחת. אבל הסטרוקטורות, שמתוכן נתלשו לא גלו עמהן. בניינים אדירים רבים עומדים עוד במקומם, ואף נתחברו להם, בצד אספסוף שאין לרספור, גם כמה וכמה דמויות חדשות, הראויות לשכנות זו.

מכל האמנויות הפלאסטיות הארדיכלות לבדה מוסיפה לעמוד בתוך המציאות הגמורה של חיי אדם בצוותה. ודבר זה כרוך בגופו של טבעה, שאינו כשל חברותיה, שהרי שלא כמותן אין היא עושה כתבנית עצמים שבחלל, אלא מפלשת היא את החלל עצמו וצרה בו צורה. לפיכך שונה שינוי עקרוני ראיית בניינים מראיית ציורים ופסלים. עומד אתה לפני קאתידראלה, אם לפני החזית או בכל מקום אחר, וקולט אתה מה שניתן לקלוט בדרך זו, הרי שאינך מקבל אלא כדי רמז בלבד, ואפילו הוא רמז מהודר עד למאוד, להוויתו של הבניין. רצונך לקבל יותר מרמז, עליך לעבור בכל הבית ולהסתכל בכל מערכתו כולה, מבחוץ ומבפנים, ולהכיר את כל ממשותה של דמות כבירה זו, כביכול, בכפות רגליך, עד שכל רשמך יתאחו ויהיו להבטה אחת לתוך שלמותו של הבניין. הארדיכלות דורשת ראייה ממין מיוחד, היא דורשת ליכוד השקפים והבטה סינתטית.

בארצנו כמעט שאין מן הארדיכלות הקלאסית, ומן החדשה לא נמצא הרבה שכדאי להסתכל בו. אבל אפשר ללמוד ולדעת גם כאן בדרך הסתכלות בצילומים טובים ובעזרת הסברה טובה, דעת לא מופשטת אלא אופטית, מה טיבה של ארכיטקטורה ושל ראייה ארכיטקטונית.

בגדר עזר ממין זה הוא הספר שבכאן, העסיסי והתוסס, המצוין ביחוד בדרך ההשוואה המוב־הקת, בדרך העמדת בניינים קלאסיים ומודרניים אלו כנגד אלו.

מ. בובר

ירושלים, אלול תשי״ז